

УДК 338.24:005.936.5-027.33

В. А. Голян,
д. е. н., професор, директор,
Громадська організація "Європейський аналітичний центр", м. Київ
М. В. Рудинець,
к. т. н., доцент, доцент кафедри туризму та цивільної безпеки,
Луцький національний технічний університет
В. Ф. Рошкевич,
аспірант, Науково-дослідний фінансовий інститут Державної навчально-наукової установи
"Академія фінансового управління", м. Київ

ІНВЕСТИВАННЯ ПРОЕКТІВ ПЕРЕРОБКИ ВІДХОДІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРІОРИТЕТИ

V. Golyan,
Doctor of Sciences (Economics), Professor, Director, Public Organization "European Analytical Centre", Kyiv
M. Rudynets,
Philosophy Doctor, associate professor, associate professor of the department of Tourism and Civil Security,
Lutsk National Technical University
V. Roshkevych,
Postgraduate student, Science and Research Institute of the National Academic Institution "Academy
of Financial Management", Kyiv

INVESTING IN WASTE RECYCLING PROJECTS UNDER THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION: CURRENT STATE AND PRIORITIES

Обґрунтовується необхідність удосконалення інституціонального середовища інвестиційного забезпечення поводження з відходами в умовах децентралізації. Проаналізовано основні тенденції фінансування капітальних інвестицій у поводження з відходами у фактичних та порівняних цінах за 1996–2016 рр., що дало можливість виявити відсутність проривних позитивних зрушень у динаміці реальної величини інвестиційного забезпечення індустрії утворення, накопичення, переробки, спалювання та захоронення відходів. Встановлено, що в динаміці видатків Зведеного бюджету України та місцевих бюджетів на утилізацію відходів у 2007–2017 рр. не спостерігається висхідного тренду, що вимагає формування сучасного інституціонального підґрунтя участі держави та територіальних громад у реалізації проектів переробки побутового сміття та відходів промислового і сільськогосподарського виробництва. Обґрунтовано, що вагомим каталізатором нарощення обсягів інвестицій в поводження з відходами стане внесення змін в Закон України "Про державно-приватне партнерство", які розширять можливості територіальних громад стосовно залучення приватних підприємницьких структур до інвестування проектів утилізації побутових та промислових відходів.

The necessity of improving the institutional environment of investment provision for waste management under the conditions of decentralization has been substantiated. The main trends of financing of capital investments in waste management in actual and compared prices for

1996–2016 have been analysed, which made it possible to reveal the absence of groundbreaking positive changes in the dynamics of the real value of investment support for the industry of generation, accumulation, processing, incineration and burial of waste. It has been established there is no rising trend in the dynamics of expenditures of the Consolidated Budget of Ukraine and local budgets for waste utilization in 2007–2017, which requires the formation of a modern institutional basis for the participation of the state and territorial communities in the implementation of projects for the processing of household waste as well as industrial and agricultural waste. It has been substantiated that amendments to the Law of Ukraine "On Public-Private Partnership" will facilitate the increase of investments in waste management that will expand the possibilities of territorial communities in attracting private entrepreneurial structures to invest in household and industrial waste utilization projects.

Ключові слова: інвестування, відходи, децентралізація, місцеві бюджети, територіальні громади, утилізація.

Key words: investment, waste, decentralization, local budgets, territorial communities, recycling.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Ситуація, яка сьогодні склалася в сфері поводження з відходами, обумовлена значною мірою політикою українських урядів ще з середини 90-х років минулого століття, коли населення намагалися переконати в тому, що залучення значних фінансових ресурсів для вирішення екологічних проблем, зокрема наведення порядку з відходами, — це прерогатива багатих країн.

Відходи утворюються як у більшості видів економічної діяльності, зокрема галузей матеріального виробництва, так і в секторі домогосподарств. Визначальними факторами утворення і накопичення значного, а іноді надмірного обсягу відходів в названих секторах є збереження застарілих технологій переробки природної сировини та інших матеріальних ресурсів, відсутність мобільних систем складування, сортування та утилізації промислових і побутових відходів [2, с. 175].

В українській економіці вагома роль належить ресурсоємним виробництвам, матеріальна база і технологічний рівень яких сформувалися ще в 50—60 роки минулого століття. Тому не дивно, що виготовлення готової продукції в більшості галузей матеріального виробництва супроводжується утворенням значних обсягів промислових відходів. Зокрема не впорядкованою залишається система поводження з твердими промисловими відходами, які утворюються в різних галузях добувної та переробної промисловості. Більше того, окремі галузі промислової сфери на порядок знизили обсяги виробництва, а деякі підприємства взагалі припинили своє існування, але це так і не вирішило проблему відходів в цих галузях. Яскравим прикладом чого є хвостосховища колись промислового монстра — підприємств хімічної індустрії.

Надмірне накопичення відходів особливо на урбанізованих територіях несе значні ризики стосовно подальшого погіршення стану довкілля в цілому та умов життєдіяльності населення. Вирішення проблеми формування сучасної індустрії поводження з відходами стане можливим за умови суттєвого зростання інвестиційних вкладень у модернізацію, реконструкцію та будівництво сучасних полігонів побутових та промислових відходів.

Тому першочергового значення набуває формування сучасного інституціонального підґрунтя інвестування проектів переробки відходів, що сприятиме зменшенню техногенного навантаження на довкілля через підвищення рівня утилізації побутового сміття та промислових відходів, створення сучасної індустрії захоронення та спалення відходів, будівництво нових полігонів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Утворення і використання побутових та промислових відходів вже декілька десятиліть є об'єктом вивчення економіки природокористування. Якщо раніше формування систем поводження з відходами розглядалося в контексті забезпечення екологічної безпеки та ресурсозбереження [4; 7], то в останні роки використання відходів розглядається також через призму використання альтернативних джерел енергетичного забезпечення, зокрема стосовно виробництва твердого та газоподібного біопалива [3]. Проблема модернізації вітчизняної системи поводження з відходами також актуалізувалась у зв'язку з необхідністю імплементації природоохоронних директив Європейського Союзу.

Значна кількість українських вчених однією з основних передумов ефективного поводження з відходами розглядає налагодження індустрії їх переробки, що вимагає формування сучасного інституціонального

підгрунтя диверсифікації джерел інвестування проектів утилізації побутового сміття та відходів промислового, сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва [1; 5; 6]. Однак сучасна практика інвестиційного забезпечення переробки відходів свідчить про те, що проекти вторинного ресурсокористування не отримали належного поширення, що призводить до надмірного накопичення відходів, а це вимагає розширення інституціонального коридору для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у сферу поводження з відходами.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою публікації є обґрунтування пропозицій стосовно формування сучасного інституціонального підгрунтя залучення інвестицій у проекти переробки відходів в умовах децентралізації, зокрема в переробку деревних відходів, на основі аналізу основних тенденцій фінансування капітальних інвестицій у поводження з відходами, а також динаміки видатків Зведеного бюджету України та місцевих бюджетів на утилізацію відходів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На 01.01.2017 року загальний обсяг накопичених в Україні відходів за всіма класами небезпеки склав 12,3 млрд т. У 2016 році утворилося 295,8 млн т відходів, що на 130,1 млн т (30,5%) менше, ніж у 2010 році. Але причина зменшення обсягів утворення відходів не в масовому впровадженні ресурсозберігаючих технологій, а в зниженні рівня завантаженості потужностей в промисловому виробництві внаслідок економічної кризи. Зменшення обсягів утворення відходів почалося ще з 2014 року, що пов'язано також з тим, що не представляється можливим врахувати відходи на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей і в анексованому Криму.

Більше того, в останні десятиліття збільшилися навантаження на полігони розміщення відходів і з'явилася велика кількість стихійних звалищ побутових відходів, які стали невід'ємною частиною урбанізованих територій. Сміттєзвалища з кожним роком набувають все більш загрозливих масштабів, а населені пункти починають задихатися від нестерпного смороду. Нагадаємо, що в секторі домогосподарств у 2016 року утворилося 6,3 млн т відходів, що становить 2,1% від загального обсягу утворених відходів.

Інструменти фіскального впливу на підприємства, які генерували і генерують основну масу відходів, у формі спочатку збору, а потім і екологічного податку за розміщення відходів та штрафів за порушення природоохоронного законодавства спрацьовують з надзвичайно низьким рівнем ефективності.

Ставки плати за розміщення відходів, у тому числі тих, які відзначаються підвищеним рівнем небезпеки для навколишнього середовища і здоров'я людей, для багатьох суб'єктів промислового виробництва, в першу чергу тих, які входять у вертикально інтегровані підприємницькі об'єднання, не є дієвим стимулом до формування сучасних систем розміщення та утилізації відпрацьованих матеріальних ресурсів. Їм вигідніше заплатити символічний розмір екологічного податку за

розміщення відходів і далі продовжувати працювати в традиційному для українських реалій режимі, ніж інвестувати проекти ресурсозбереження та впровадження безвідходних технологій [3].

Неналежне врахування проблем поводження з відходами було характерною рисою діяльності всіх урядів України. Трагедія на Грибовицькому сміттєзвалищі (поблизу Львова) у 2016 році змусила громадськість і владу по-іншому подивитись й заговорити про цю проблему, особливо поблизу великих міст. Хоча владі більшості обласних центрів і великих міст ще 10—15 років тому іноземні підприємці пропонували проекти утилізації відходів на переповнених (уже тоді) сміттєзвалищах.

Але через тотальну практику "відкатів" у виконавчій вертикалі української влади й особливо місцевого самоврядування мери міст і представники контролюючих органів в екологічній сфері були не проти одержати ласий шматок від іноземних бізнесменів за "відкриття шлюзів" для запуску проектів із утилізації відходів, що в результаті відлякало потенційних інвесторів. Примітно те, що привабливі пропозиції від зарубіжних партнерів щодо утилізації відходів надходили в умовах підйому світової і національної економіки, а це спрощувало проблему пошуку ринків збуту для продукції, виготовленої з вторинної сировини.

На чолі профільного міністерства спочатку стояли керівники-політики, які вирішували більш насущні для своїх політичних сил проблеми, ніж проблеми наведення ладу в галузі поводження з відходами, а потім представники наближених до владного істеблішменту бізнеселіт. Останні використовували посаду міністра екології і природних ресурсів як можливість втиснутися в індустрію видобутку викопних вуглеводнів через вигідну для себе і своїх покровителів видачу дозволів на користування надрами для видобування корисних копалин. Це ще більше посилювало проблему поводження з відходами у зв'язку з відсутністю необхідного комплексу антикризових заходів.

Тому і вийшло так, що наведені вище інституціональні пастки в формуванні та реалізації національної екологічної політики в цілому і в розвитку індустрії поводження з відходами зокрема в один момент отримали небувале загострення. Оскільки збіглися з досягненням національної економікою дна кризи, що багато в чому і спровокувало Грибовицьку трагедію і з часом загострило пристрасті навколо затаврованої центральною владою львівської сміттєвої кризи.

Трагедія на Грибовицькому сміттєзвалищі стала маркером, який продемонстрував відсутність належної державної політики в сфері поводження з відходами. Роками завуальована (для тих, хто не змушений жити поблизу полігонів побутових відходів) проблема поставала перед усім українським народом. Рецидив львівської трагедії можливий і в інших регіонах.

Реакція центральної влади на львівську сміттєву кризу для експертного середовища не стала несподіванкою, оскільки виникла можливість "повісити" багаторічну бездіяльність у сфері поводження з відходами на конкретні персоналії. Занепокоєння викликає те, що представники муніципалітетів інших ве-

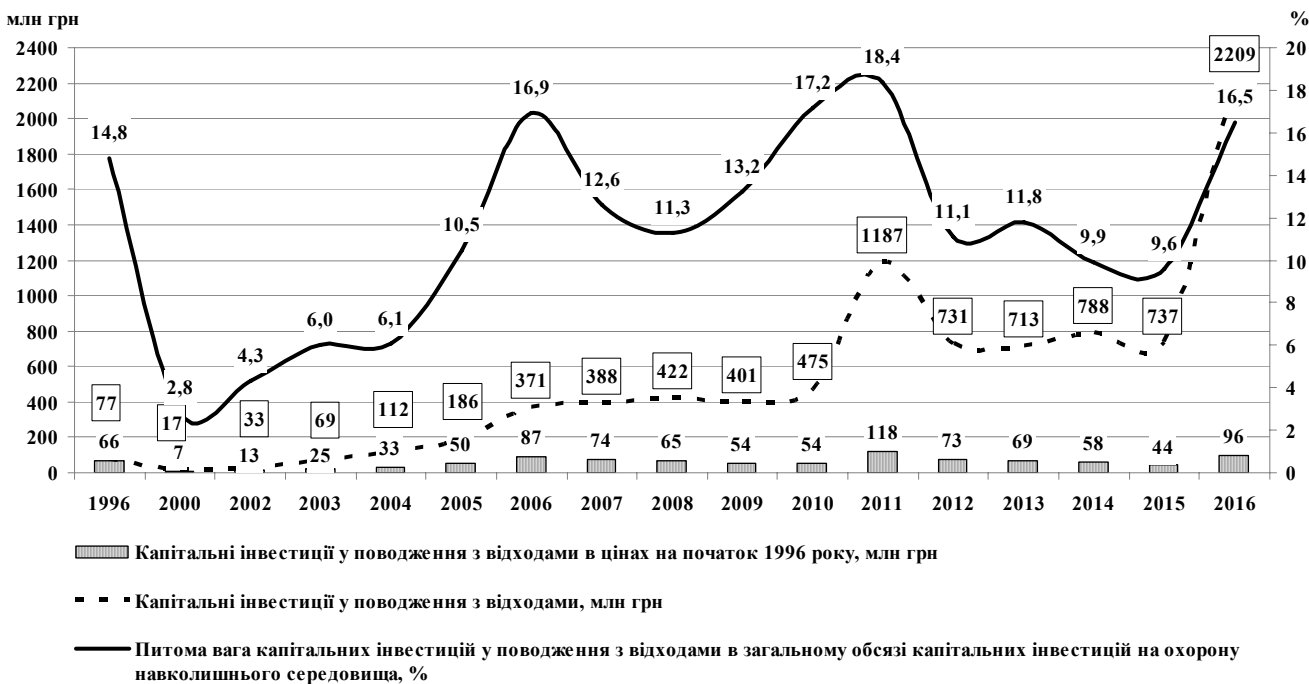

Рис. 1. Капітальні інвестиції в поводження з відходами

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

ликих міст не упустили момент, щоб кинути жменю звинувачень у бік муніципальної влади Львова. Хоча у них самих ситуація в сфері поводження з відходами не краща, можливо масштаби інші. Відсутність належного корпоративізму між градоначальниками великих міст у питаннях спільної екологічної відповідальності у сфері поводження з відходами — відображення того, що екологічні проблеми в Україні носять не точковий або системний, а світоглядний характер. І тут черговими відписками відповідних міністерств і відомств вже не обійтися. Потрібен кардинальний перегляд фундаментальних основ політики поводження з відходами [3].

І не дивно, що вирішення проблеми поводження з відходами в загальнонаціональному масштабі сьогодні стало критерієм професійної придатності вищої ланки управлінської природоохоронної вертикалі і органів сприяючого самоврядування в частині формування сприятливого навколишнього середовища для життя українських громадян. Оскільки наведення порядку в сфері поводження з відходами є необхідною умовою зростання інвестиційної привабливості національної економіки в цілому і господарських комплексів територіальних утворень базового рівня зокрема.

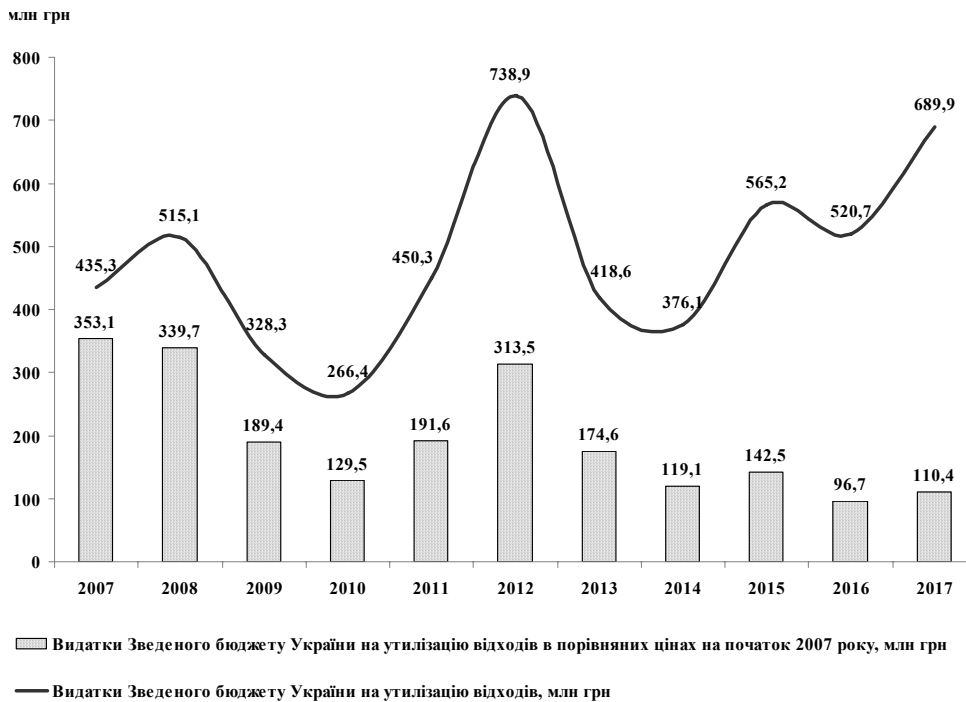
Одним з ефективних шляхів раціонального використання відходів є їх утилізація (переробка відходів з метою раціонального використання). Проблема утилізації відходів протягом багатьох років не отримувала необхідного вирішення як внаслідок індивідуальності центральної влади в питаннях реалізації низькодоходних, але значущих в екологічному плані проектів, так і через перманентні спроби місцевого самоврядування відтермінувати вирішення екологічних проблем урбанізованих територій на невизначений термін. В умовах перерозподілу найбільш ліквідних комунальних активів

місцевій владі було не до вирішення проблем побудови сучасної системи поводження з відходами. В результаті в 2016 році обсяг утворення відходів становив, як уже говорилося, близько 295,8 млн т, а утилізовано було всього 84,6 млн т.

Занепокоєння викликає той факт, що влада постійно акцентує увагу на тому, що має місце збільшення фактичних обсягів капітальних інвестицій, в тому числі і бюджетного фінансування витрат на охорону навколишнього природного середовища, в тому числі і на утилізацію відходів. Хоча в порівнянних цінах в останні роки спостерігається порівняно з попередніми роками зменшення реальних обсягів фінансування природоохоронних заходів.

Висхідна тенденція в динаміці номінального обсягу капітальних інвестицій у поводження з відходами в 1996—2016 рр. загалом має місце. Так, 1996 р. цей показник становив 77 млн грн, 2011 р. — 1187 млн, 2015 р. — 737 млн, а 2016 р. виріс до 2209 млн грн (рис. 1). Однак це зростання — лише номінальний обсяг капітальних інвестицій в поводження з відходами. Динаміка реального інвестування не демонструє значних темпів зростання. Капітальні інвестиції в поводження з відходами в цінах на початок 1996 р. (розраховувалися шляхом ділення номінального обсягу за відповідний рік на кумулятивний індекс цін виробників промислової продукції) у 2016 р. порівняно з 1996 р. збільшилися тільки в 1,5 разу. Порівняно з 2011 р. цей показник навіть знизився на 23%.

Питома вага капітальних інвестицій у поводження з відходами в загальному обсязі капітальних природоохоронних інвестицій коливалася в межах 2,8—18,4%. Її зростання у 2016 р. порівняно з 2012—2015 рр. пов'язане з необхідністю збільшити критичний розмір капітальних вкладень у зв'язку з поглибленням "сміттєвої" кризи. Відсутність проривних позитивних зрушень у за-

Рис. 2. Видатки Зведеного бюджету України на утилізацію відходів

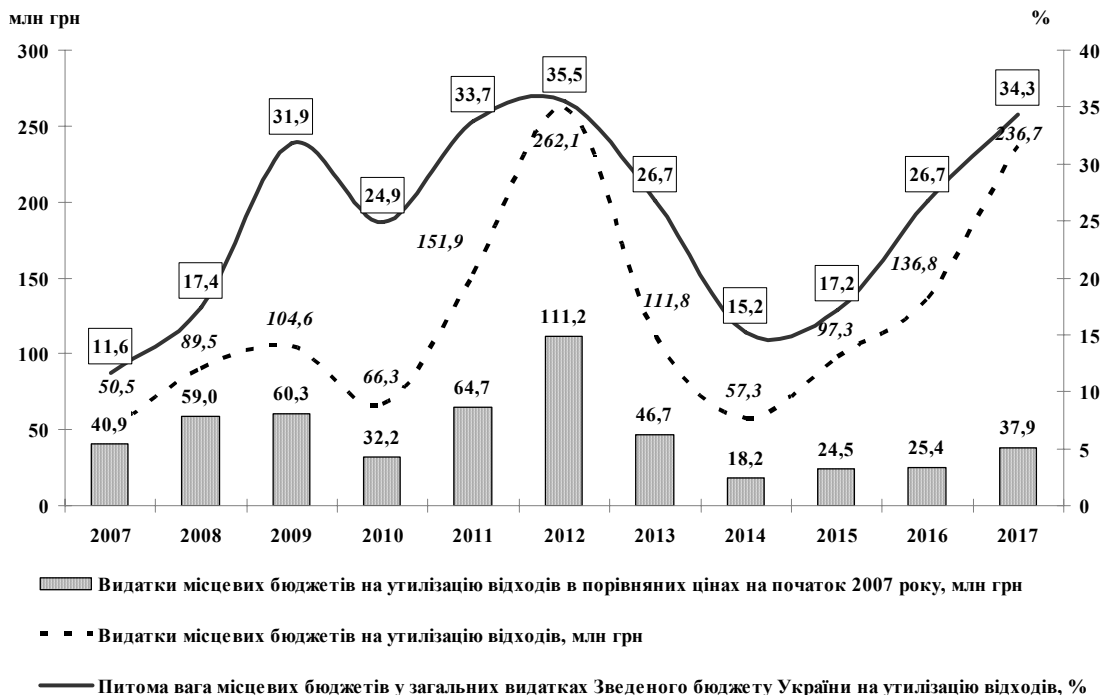
Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

лученні капітальних інвестицій у поводження з відходами пов'язана з несформованістю механізму стимулювання комунальної влади до нарощування інвестиційних вливань у цю індустрію.

Здавалося б, львівська "смітєва" трагедія 2016-го стане передумовою/стимулом для реального збільшення державних і муніципальних витрат на утилізацію відходів 2017 р. Але цього не сталося. За 2007 —

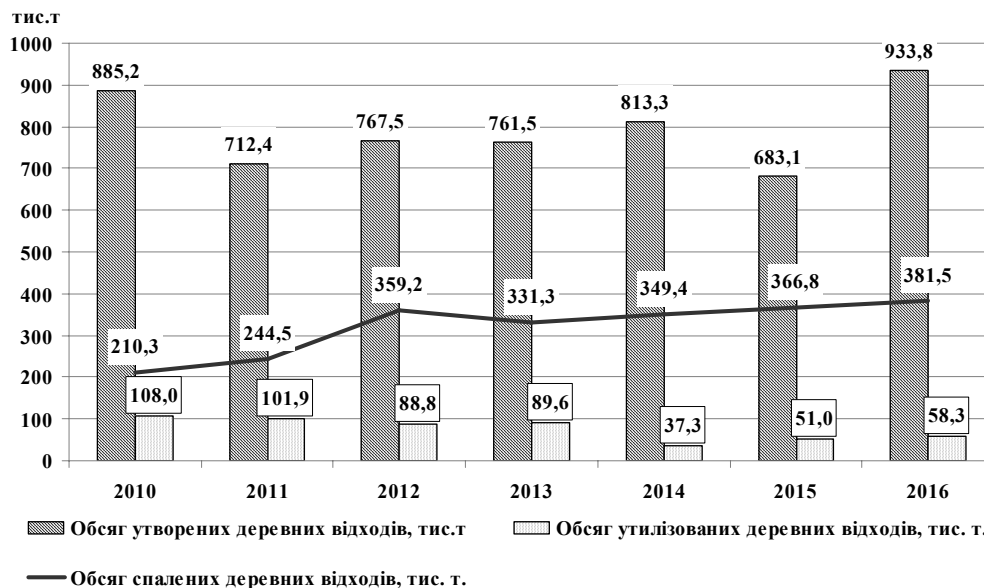
2017 рр. спостерігалось кілька фаз зменшення видатків Зведеного бюджету України (витрати державного та місцевих бюджетів) на утилізацію відходів. Зокрема 2009-го порівняно з 2008 р. обсяги бюджетного фінансування зменшилися на 186,8 млн грн, 2010 р. — на 248,7 млн грн.

З огляду на той факт, що майже по всій Україні має місце перевищення допустимих норм розміщен-

Рис. 3. Видатки місцевих бюджетів на утилізацію відходів

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

Рис. 4. Динаміка утворення, утилізації та спалення деревних відходів в Україні

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

ня відходів на діючих полігонах, істотне скорочення витрат центральних і місцевих фінансових фондів на їх утилізацію ще більше посилює проблему належного поводження з відходами. В кінцевому підсумку це тільки посилює негативний вплив побутових і промислових відходів на навколишнє природне середовище і підвищує ймовірність виникнення техногенних аварій.

У 2016—2017 рр. видатки зведеного бюджету на утилізацію відходів порівняно з 2012 р. скоротилися на 218,2 і 49 млн грн відповідно. Максимально витрати бюджетів усіх рівнів на утилізацію відходів було скорочено в 2013—2014 рр., що пов'язано з політичною нестабільністю в країні та звуженням бюджетних можливостей у фінансуванні природоохоронних заходів (рис. 2).

Попри те, що 2017 р. порівняно з 2016 р. видатки зведеного бюджету на утилізацію відходів збільшилися на 169,2 млн грн, істотного реального зростання цього виду витрат не відбулося (про що свідчить динаміка видатків зведеного бюджету на утилізацію відходів у порівнянних цінах на початок 2007 р.).

Номінальний обсяг витрат на утилізацію відходів збільшився 2017 р. порівняно з 2016 р. за рахунок як державного, так і місцевих бюджетів. Для першого зростання становило 69,5 млн грн, для других — 99,9 млн грн. При цьому структура видатків зведеного бюджету на утилізацію відходів недосконала. Питома вага місцевих бюджетів у загальних бюджетних витратах у 2007—2017 рр. коливалася в діапазоні 11,6—35,5%. Але деякі позитивні зрушення в цьому напрямі вже відбуваються.

2017 р. порівняно з 2014—2016 рр. відбулося зниження питомої ваги державного бюджету та, відповідно, зростання питомої ваги місцевих бюджетів у структурі витрат Зведеного бюджету України на утилізацію відходів.

Так, у 2017 році питома вага місцевих бюджетів у структурі видатків Зведеного бюджету України зросла до 34,3%. У 2015 і 2016 рр. вона становила відповідно

17,2% і 26,7%. У 2017 році порівняно з 2007 роком номінальні витрати місцевих бюджетів на утилізацію відходів збільшилися на 186,2 млн грн. У реальному вираженні (у порівнянних цінах 2006 року) вони зменшилися (рис. 3).

Аналіз динаміки витрат державного та місцевих бюджетів на утилізацію відходів свідчить про перманентне звуження інвестиційної участі держави й територіальних громад у процесах ефективного поводження з відходами. Виходячи з потреби в інвестиційних ресурсах для розвитку індустрії утилізації відходів, витрати, профінансовані за рахунок державного та місцевих бюджетів, мають доповнюватися значними обсягами як вітчизняних, так і іноземних приватних інвестицій.

Більше того, нарощування обсягів утилізації відходів здешевить енергоресурси для населення, оскільки домогосподарства в нинішніх умовах змушені терпіти збитки від перманентного подорожчання природного газу. Альтернативою могло б виступити виробництво більш дешевого біогазу як джерела виробництва теплової енергії. Але вища ланка української влади, "зрослася" з енергетичними олігархами, що звикли отримувати надприбутки від газового бізнесу, і не зацікавлені в збільшенні виробництва біогазу на основі переробки сміття та відходів промислового, сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва.

Сьогодні значним ресурсом для виробництва біогазу виступають фільтраційні поля великих міст і підприємств, а також звалища сміття. В окремих випадках на великих звалищах виробництво біогазу відбувається стихійно. При покритті звалища полімерним матеріалом і установки системи трубопроводів для відбору метану (біогазу) створюється надійне джерело виробництва енергії. Прецедент використання таких технологій мав місце в країнах Балтії ще в 90-х роках минулого століття.

Для формування сучасної індустрії виробництва біогазу потрібно налагодити виготовлення біогенераторів

(генераторів біогазу) або організувати їх закупівлю за кордоном і сформувати систему продукування бактерій для виробництва метану. Тут потрібна потужна підтримка держави і міжнародних організацій, оскільки нафтові і газові олігархи однозначно будуть саботувати запуск масштабних проектів з виробництва біогазу з відходів, боячись, що збільшення виробництва біогазу з часом дозволить зменшити потребу у викопних вуглеводнях.

Потенціал виробництва енергоресурсів на основі утилізації відходів в останні роки тільки збільшився. Структурні зрушення в національному господарстві сприяли зростанню обсягу відходів сільськогосподарського виробництва. Це пов'язано з тим, що агробізнес є чи не єдиним видом виробничої діяльності, що демонструє зростання. Це зумовлено також зі збільшенням рівня концентрації сільськогосподарського виробництва за рахунок зміцнення позицій вертикально інтегрованих підприємницьких об'єднань холдингового типу, а також посиленням енергетичної спрямованості рослинництва (збільшення посівних площ сільськогосподарських культур енергетичної спрямованості).

У 2016 році у сільському, лісовому і рибному господарстві утворилося 8,7 млн т відходів. Що стосується сільського та лісового господарства, то відомо про теплотворну здатність багатьох видів твердих органічних відходів (сільськогосподарських і лісосічних відходів, відходів деревообробки та ін.), які можуть спалюватися з подальшою рекуперацією частини енергії. Набагато ефективніше піддавати масу відходів процесу газифікації, в результаті якого органічна складова відходів перетворюється в горючий газ, який має широкий спектр можливостей щодо подальшого застосування. Однак рівень утилізації деревних відходів бажає кращого (рис. 4).

Надзвичайно низький обсяг утилізації відходів був зафіксований в 2014 році — тільки 37,3 тис. т. У 2016 році цей показник дорівнював 58,3 тис. т. У цілому, поводження з деревними відходами відрізняється низьким рівнем ефективності як в лісовому господарстві, так і в деревообробній промисловості. Свідченням чого є висхідна тенденція за період 2010—2016 рр. у динаміці спалених деревних відходів, що збільшує емісію вуглекислого газу і зменшує ресурсну базу комплексного лісокористування. Нарощення обсягів виробництва паливних ресурсів пов'язане зі збільшенням заготівлі та переробки в паливні гранули лісосічних відходів, що утворюються в місцях проведення суцільних і вибіркового рубок, а також відходів, що виникають в місцях концентрації деревообробного виробництва.

З погіршенням економічної ситуації в країні більшість суб'єктів лісогосподарської та деревообробної діяльності не мають можливості інвестувати проекти формування індустріальної бази утилізації деревної сировини, зокрема купувати щепобійні машини і обладнання для виробництва пелет і паливних брикетів. В результаті знизилися або взагалі зупинилися роботи з утилізації деревних відходів [3].

З огляду на значні обсяги лісосічних відходів, їх переробка може стати серйозною передумовою для

зміцнення енергетичної самодостатності окремих адміністративних районів та територіальних громад багатолісних регіонів, зокрема це створить умови для заміни газових котлів твердопаливними.

Консервація нинішнього стану поводження з деревними відходами знижує рівень капіталізації лісогосподарського виробництва, звужує потенціал використання відновлюваних джерел енергії та поглиблює рівень депресивності територій, де має місце високий рівень концентрації лісоресурсного потенціалу.

З огляду на капіталомісткість будівництва додаткових полігонів побутових відходів і розвитку індустрії їх переробки, актуалізується необхідність кардинальної перебудови механізму фінансового забезпечення цих проектів. В умовах обмежених можливостей центральних і регіональних фінансових фондів і бюджетів територіальних громад першорядне значення набуває залучення до реалізації проектів модернізації індустрії поводження з відходами приватного бізнесу, в тому числі іноземних підприємницьких структур, урядів іноземних держав та міжнародних фінансово-кредитних організацій.

Існуючий на нині низький рівень інвестиційної привабливості об'єктів природоохоронної інфраструктури (будівництво нових полігонів побутових відходів, введення в дію сміттєпереробних заводів, модернізація каналізаційних мереж і т.д.) не має об'єктивних передумов, а обумовлений багато в чому неадекватними діями національних і регіональних органів державного управління, а також окремих муніципальних властей. Також не були вчасно закладені в політику регулювання розміщення відходів перевірені світовою практикою податкові та кредитні преференції, які стимулюють суб'єктів підприємницької діяльності максимальною мірою забезпечувати рециклінг відходів виробництва і зводити до мінімуму потрапляння в навколишнє середовище шкідливих речовин.

Деструктивний вплив на процеси залучення інвестицій в сферу поводження з відходами зіграла діяльність Державного агентства екологічних інвестицій України, яке не провело належну роботу по залученню іноземних інвестицій в нашу країну в рамках виконання вимог міжнародних природоохоронних конвенцій та директив. З підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС перед нашою країною стоять зобов'язання по апроксимації (наближенню) вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу, зокрема шляхом імплементації директив, що стосуються сфери поводження з відходами. Вдале вирішення такого завдання відкриє перед Україною нові можливості по залученню іноземного капіталу в розвиток індустрії поводження з відходами.

У зв'язку з поглибленням децентралізації в питаннях поводження з відходами зростає роль місцевої влади. Але нарощування фінансових можливостей територіальних громад в частині реалізації проектів утилізації відходів у нинішніх умовах економічної рецесії є занадто проблематичним при збереженні існуючого інституціонального середовища функціонування місцевого самоврядування. Потрібна трансформація системи відносин територіальних громад з суб'єктами підприємницької діяльності, в тому числі в частині утилізації відходів.

Суттєвих зрушень щодо збільшення обсягів інвестування утилізації відходів можна досягти в умовах розширення переліку угод державно-приватного партнерства в сфері поводження з відходами [2]. Йдеться як про передачу прав тимчасового користування звалищами відходів для їх утилізації, так і про входження територіальних громад в нестатутні об'єднання з підприємницькими структурами, які здійснюють діяльність з утилізації промислових і побутових відходів.

Тому прискорення темпів інвестування проектів у сфері поводження з відходами на рівні регіонів і територіальних громад пов'язується з удосконаленням законодавства про державно-приватне партнерство. У нинішній редакції Закону України "Про державно-приватне партнерство" обробка відходів відноситься до сфери поширення угод між державними (комунальними) і приватними партнерами, що створює певне інституціональне підґрунтя для застосування такого роду угод у практиці поводження з відходами.

При цьому в законодавчому акті відсутня конкретизація можливих форм державно-приватного партнерства щодо розміщення, утилізації, видалення і спалювання відходів, тобто не визначені різні моделі співпраці територіальних громад з приватними партнерами (резидентами або нерезидентами), які володіють необхідною матеріально-технічною базою та мають значний досвід ведення підприємницької діяльності в сфері поводження з відходами.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

У цілому вирішення проблеми відходів, виходячи з того, що основна їх частина створюється промисловими і сільськогосподарськими підприємствами, — це важливе завдання не тільки для сектора державного і муніципального управління, а й для корпоративного сектора. Муніципальний, державний і корпоративний сектори будуть реалізовувати належну політику щодо поводження з відходами за наявності відповідного набору прямих і непрямих стимулів.

Такими стимулами можуть стати податкові преференції при імпорті обладнання для сміттєпереробних заводів, переробки відходів сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва. Важливим фактором з точки зору стимулювання виробництва енергії з вторинних, у тому числі і поновлюваних джерел, і охорони екосистем є надання прямої державної допомоги для утилізації відходів, зокрема для утилізації лісосічних відходів і відходів деревообробного виробництва. Така допомога повинна надаватися як лісогосподарським підприємствам, так і суб'єктам деревообробного підприємництва.

Розробка стратегічних напрямків поводження з відходами повинна базуватися на чіткому розумінні того, що утворення і накопичення відходів безпосередньо пов'язане з діяльністю значної кількості підприємницьких структур і всіх без винятку домогосподарств, а також впливає на екологічну обстановку в населених пунктах і визначає рівень інвестиційної привабливості території. Тому формування сучасної індустріальної бази поводження з відходами має бути не тільки важливою складовою державної та регіональної екологічної політики, а

також виступати одним із пріоритетів децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування та відповідно отримати необхідне інституціональне підґрунтя для збільшення обсягів залучення інвестицій.

Література:

1. Гаркушенко О.М. Регулювання утворення твердих побутових відходів та поводження з ними: необхідність або чинник політичного тиску // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Вип. 2 (43). — 2014. — С. 215—218.
2. Голян В.А. Экономический механизм природопользования: обращение с отходами // Бизнес Информ. 2016. — № 10. — С. 174—188.
3. Голян В. Інвестиції в переробку відходів: як подолати пасивність влади та бізнесу // Дзеркало тижня. — 2018. — № 13 (359). — С. 9.
4. Губанова О. Р. Теоретико-методологічні засади формування організаційно-економічного механізму стимулювання вторинного ресурсокористування // Вісник Одеського державного екологічного університету. — 2012. — Вип. 13. — С. 29—37.
5. Маковецька Ю. Фінансово-економічні важелі забезпечення розвитку вторинного ресурсокористування // Економіст. — 2010. — № 12. — С. 76—78.
6. Міщенко В., Омеляненко Т. Становлення фінансової бази управління відходами в Україні // Економіст. — 2012. — № 7. — С. 48—51.
7. Міщенко В.С., Виговська Г.П. Організаційно-економічний механізм поводження з відходами в Україні та шляхи його вдосконалення: монографія. — К.: Наукова думка, 2009. — 294 с.

References:

1. Harkushenko, O.M. (2014), "Regulation of solid household waste generation and handling: a necessity or a factor of political pressure", *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu, Seriya Ekonomika*, vol. 2 (43), pp. 215—218.
  2. Holyan, V.A. (2016), "Economic mechanism of nature management: waste handling", *Biznes Inform*, vol. 10, pp. 174—188.
  3. Holyan, V. (2018), "Investments in waste processing: how to overcome the do-nothingism of power and business", *Dzerkalo tyzhnia*, vol. 13 (359), p. 9.
  4. Hubanova, O.R. (2012), "Theoretical and methodological principles of formation of organizational and economic mechanism of stimulation of resource recovery", *Visnyk Odeskoho derzhavnoho ekolohichnoho universytetu*, vol. 13, pp. 29—37 [in Ukrainian]
  5. Makovetska, Yu. (2010), "Financial and economic leverage to ensure the development of resource recovery", *Ekonomist*, vol. 12, pp. 76—78.
  6. Mishchenko, V. and Omelianenko, T. (2012), "Establishment of a financial basis for waste management in Ukraine", *Ekonomist*, vol. 7, pp. 48—51.
  7. Mishchenko, V.S. and Vyhovska, H.P. (2009), *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm povodzhennia z vidkhodamy v Ukraini ta shliakhy yoho vdoskonalennia [Organizational and economic mechanism of waste management in Ukraine and ways of its improvement]*, *Naukova dumka*, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 17.04.2018 р.*